

Η επίδραση της Ε.Σ.Δ.Α. στις αξιώσεις των εργαζομένων και στα δικονομικά προνόμια του Δημοσίου

**Του κ. Αντώνη Π. ΑΡΓΥΡΟΥ,
Δικηγόρου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**

1. Εισαγωγή

Ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου (Διεθνής Συνθήκη Ο.Η.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα) και των δικαιωμάτων των εργαζομένων όπως αποτυπώνονται στη σχετική Διακήρυξη για την προστασία των Εργασιακών Δικαιωμάτων του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (Συνθήκη 87 ILO) αποτελούν σημείο αναφοράς για τον κυρίαρχο στόχο κάθε ευνοούμενης και δημοκρατικής Πολιτείας. Επί μακρόν το Κράτος νομοθετούσε, θέτοντας το Ελληνικό Δημόσιο εκτός των δικονομικών πλαισίων που ισχύουν για όλους τους λοιπούς διαδίκους. Η σχετική νομοθεσία είναι διάσπαρτη σε πληθώρα νομοθετικών κειμένων με κυριότερο το κωδικοποιημένο διάταγμα της 26.6/10.7.1944 "Περί κώδικος των νόμων περί δικών του Δημοσίου", ενώ όλα τα ν.π.δ.δ. οποιασδήποτε μορφής και ονομασίας και αντικειμένου, καθώς και οι δημόσιες επιχειρήσεις προικοδοτούνται κατά τη σύστασή τους με το ίδιο προνομιακό δικονομικό status quo που ισχύει και για το Δημόσιο¹.

Τα προνόμια αυτά του Δημοσίου αποτελούν πολλές φορές τροχοπέδη στα δικαιώματα των εργαζομένων, και γενικότερα των Ελλήνων Πολιτών. Είναι προφανές ότι οι εξαιρετικές αυτές ρυθμίσεις έρχονται σε προφανή αντίθεση με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.), και τελευταία η νομολογία τόσο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) όσο και των ελληνικών δικαστηρίων οδηγεί στην πλήρη κατάργησή τους.

2. Η αρχή της ισότητας των διαδίκων και το «δημόσιο συμφέρον»

Το άρθρο 25 παρ. 1 του ισχύοντος Συντάγματος, προβλέποντας ρητά την αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, αναγνωρίζει την αρχή του κράτους δικαίου. Έχει διαμορφωθεί εν τω μεταξύ νομολογιακά η αρχή της εμπιστοσύνης στις πράξεις της Διοικήσεως, και καθιερώθηκε κατά την αναθεώρηση του 2001 η αρχή της αναλογικότητας². Η αρχή του κράτους δικαίου ανάγεται σε βασική αρχή διασφάλισης της νομιμότητας, δηλαδή της τηρήσεως όχι μόνο των νόμων, αλλά και της επιδιώξεως αυτής της ιδέας του δικαίου υπό ουσιαστική πλέον έννοια και

¹ Βλ. ΑΠ 1651/1995, ΕΛΔ/νη 1997, 1566.

² Βλ. Α.Π. 10/2003, Ολ.Α.Π. 45/2005, Ολ.Α.Π. 6/2009.

περιεχόμενο, και ενέχει αντίστοιχη θεσμική-συνταγματική εγγύηση. Βασικό όμως χαρακτηριστικό του κράτους δικαίου είναι η ισονομία, δηλαδή η ισότητα όλων όσοι υπόκεινται στην έννομη τάξη την οποία συγκροτούν οι παραπάνω αρχές και οι ρυθμιστικοί κανόνες συμπεριφοράς οι οποίοι διέπουν τις σχέσεις των ατόμων, των νομικών προσώπων, μεταξύ τους και έναντι του Κράτους, καθώς επίσης τις πράξεις, και γενικότερα τη δράση του τελευταίου και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, οργανισμών και κρατικών Αρχών, έναντι των πρώτων.

Η αρχή της ισότητας³, η οποία από τους αρχαίους χρόνους ταυτίζεται με την έννοια της Δημοκρατίας⁴ και της Δικαιοσύνης, προβλέπεται στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος και επιτάσσει τόσο την ισότητα όλων έναντι του νόμου όσο και του νόμου έναντι των υποκειμένων στην έννομη τάξη⁵. Καθιερώνει δηλαδή, με αυξημένη τυπική ισχύ, την υποχρέωση της ίσης μεταχείρισης ιδίων περιπτώσεων και της μη όμοιας μεταχείρισης περιπτώσεων στον βαθμό και την έκταση που είναι διαφορετικές. Η αρχή πάλι της ασφάλειας του δικαίου και των συναλλαγών προϋποθέτει την τήρηση των αρχών του κράτους δικαίου, και βεβαίως της αρχής της ισότητας.

Παρεκκλίσεις ή εξαιρέσεις από την αρχή αυτή δεν είναι παραδεκτές κατά το ισχύον Σύνταγμα. Αυτό σημαίνει ότι ο κοινός νομοθέτης κανονικά δεν μπορεί να παραβεί τη συνταγματική επιταγή περί ισονομίας, σε κάθε δε περίπτωση η δικαστική εξουσία, μέσω της ασκήσεως του διάχυτου ελέγχου της συνταγματικότητας που εμπίπτει στην αρμοδιότητα των δικαστηρίων⁶, οφείλει να αποτρέψει οποιαδήποτε παραβίαση της αρχής της ισότητας και να μην εφαρμόσει στη συγκεκριμένη υπόθεση που δικάζεται κανόνα του δικονομικού ή του ουσιαστικού δικαίου που βρίσκεται σε αντίθεση με την παραπάνω αρχή. Εν τούτοις, γίνεται δεκτό τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία των δικαστηρίων ότι η αρχή της ισότητας δεν είναι ανεπίδεκτη περιορισμών στο πεδίο τουλάχιστον του ουσιαστικού δικαίου, ενώ τελικά κάμπτεται κατ' αποτέλεσμα, εφ' όσον και στην έκταση που οι επιβαλλόμενοι από τον κοινό νομοθέτη περιορισμοί εξυπηρετούν «γενικότερο δημόσιο συμφέρον». Ο Αριστοτέλης⁷ χαρακτηρίζει το δημόσιο συμφέρον ως το πολιτικόν δίκαιον «έστι δε το πολιτικόν αγαθόν το δίκαιον, και τούτο πάλιν το κοινή συμφέρον». Το δημόσιο δίκαιο⁸ έχει δικαιολογητική βάση την αρχή⁹ «πότερον τω νομοθέτη νομοθετητέον τίθεσθαι τους ορθοτάτους νόμους... Το δ' ορθόν ληπτέον ίσως, το δ' ίσως ορθόν προς το της πόλεως όλης συμφέρον και προς το κοινόν των πολιτών».

Παρατηρείται το φαινόμενο, μέσω της επικλήσεως της ανάγκης για τη θεραπεία διάφορων κοινωνικοπολιτικών σκοπών και καταστάσεων, να επέρχεται, κατά τη

³ «Τοις πολίταις τα ισα είναι».

⁴ Θουκυδίδης ΙΣΤ Β 37, Περικλέους Επιτάφιος «Χρώμεθα γαρ πολιτεία ου ζηλούσι τους των πέλας νόμους, παράδειγμα δε μάλλον αυτοί όντες τισιν ή μιμούμενοι ετέρους. και όνομα μέν δια το μη ες ολίγους αλλ' εις πλείονας οικείν δημοκρατία κέκληται· μέτεστι δε κατά μεν τους νόμους προς τα δια διαφορά πασι το ίσον, κατά δε των αξιωσιν, ως έκαστος εν τω ευδοκιμεί...».

⁵ Βλ. Πλάτωνος, Μενέξενος 238.

⁶ Βλ. **Κ. Σακελαροπούλου**, Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων, σε: www.nomosphysis.org.gr

⁷ Βλ. Αριστοτέλη, Πολιτεία 1282b,12.

⁸ Βλ. **Επ. Σπηλιωτόπουλο**, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήναι 1982, σ. 21.

θέσπιση κανόνων ουσιαστικού δικαίου, διάσπαση της αρχής της ισότητας. Μέσα στα πλαίσια των κρατουςών κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών συνθηκών, όπως αυτές διαμορφώθηκαν από τη δημιουργία του Νεοελληνικού Κράτους, αλλά και την ύπαρξη πραγματικών και ενίοτε επιτακτικών ζητημάτων, επί μακρόν το Κράτος νομοθετούσε θέτοντας το Ελληνικό Δημόσιο εκτός των δικονομικών πλαισίων που ισχύουν για όλους τους λοιπούς διαδίκους. Η σχετική νομοθεσία είναι μάλιστα διάσπαρτη σε πληθώρα νομοθετικών κειμένων, και η αναφορά στο σύνολο των δικονομικών προνομίων του Δημοσίου και των νομικών προσώπων που εξομοιώνονται με αυτό είναι πρακτικώς αδύνατη.

2.1. Ισότητα των διαδίκων

Η αξίωση παροχής έννομης προστασίας του άρθρου 20 Σ. αποτελεί κατοχυρωμένο ατομικό δικαίωμα, το οποίο η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (10.12.1948) αναφέρει στο άρθρο 8, και το κατοχυρώνει στα άρθρα 5 παρ. 3, 6, 13 η Ε.Σ.Δ.Α. Περαιτέρω, η θεμελιώδης συνταγματική αρχή της ισότητας του άρθρου 4 του Συντάγματος αποτελεί αναμφισβήτητη, πέραν των άλλων, και θεμελιώδη δικονομικό κανόνα στο σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης στον τόπο μας. Έτσι, οι δικονομικές διατάξεις δεν επιτρέπεται να καθιερώνουν αποκλίνουσα ρύθμιση των αυτών διαδικαστικών φαινομένων¹⁰. Ο κανόνας της δικονομικής ισότητας των διαδίκων¹¹ αποτελεί πάγια ρύθμιση του δικονομικού μας συστήματος, καθιερώθηκε με το άρθρο 76 παρ. 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας του 1834.¹² Η αρχή της δικονομικής ισότητας των διαδίκων καθιερώνεται στον ισχύοντα Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας στο άρθρο 110 «Οι διάδικοι έχουν τα αυτά δικαιώματα και τας αυτάς υποχρεώσεις και είναι ίσοι ενώπιον του δικαστηρίου». Η ίδια διάταξη με την οποία καθιερώνεται η αρχή της δικονομικής ισότητας των διαδίκων επαναλαμβάνεται στον ισχύοντα Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, στο άρθρο 40 του ν. 2717/1999 αλλά και στο άρθρο 47 παρ. 1 Κ.Φ.Δ. (π.δ. 331/1985). Η διάταξη αναμφισβήτητη επιβάλλει την απονομή στους διαδίκους, των ιδίων ακριβώς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων¹³, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του διαδίκου ως φυσικού ή νομικού προσώπου (και οπωσδήποτε και του Δημοσίου) ή τη θέση του στη δίκη ως επιτιθεμένου ή αμυνομένου¹⁴.

Η ισότητα των διαδίκων εξασφαλίζεται άλλωστε και από τον συνδυασμό του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α.¹⁵ με το άρθρο 14 αυτής. Στο άρθρο 14 της Ε.Σ.Δ.Α. απαγορεύονται οι διακρίσεις ως προς την απόλαυση των κατοχυρωμένων

⁹ Βλ. Αριστοτέλη, Πολιτεία 1283c, 40.

¹⁰ Βλ. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο Γενικό μέρος, εκδ. Σάκκουλα 1986, σ. 95.

¹¹ Βλ. Ολ.ΣτΕ 2808/2002.

¹² Βλ. Α.Π. 74/1847, Α.Π. 5/1866.

¹³ Βλ. **Εν. Κροσταλάκη**, Το άρθρο 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α.: Νέες προοπτικές για την πολιτική δίκη, ΕΕΕυρΔ 6 (1986), 66, **J.Frowein/W.Peukert**, ό.π., Art. 6, Nr. 65, **I. Σαρμά**, Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1998, σ. 252-253, 259.

¹⁴ Βλ. Δ.Εφ.Αθ. 2497/2007.

¹⁵ Βλ. Ολ.ΣτΕ 3470/2007, με εξαιρετικές σκέψεις για την αντισυνταγματικότητα των διατάξεων του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας για το αναλογικό παράβολο έφεσης σε φορολογικές υποθέσεις, και ίδια της μειοψηφίας για την θέσπιση του παραβόλου, με το άρθρο 277 του Κώδικος Διοικητικής Δικονομίας.

δικαιωμάτων και ελευθεριών. Το άρθρο αυτό δεν λειτουργεί αυτόνομα, αλλά μόνο σε συνδυασμό προς κάποια άλλη ουσιαστική διάταξη της Ε.Σ.Δ.Α.

Η αρχή της ισότητας των διαδίκων, προϋποθέτει την αρχή της «ισότητας των όπλων» και μαζί με την αρχή του φυσικού δικαστή και το δικαίωμα ακροάσεως αποτελούν τις अपαραβάτες και ουσιώδεις προϋποθέσεις πάνω στις οποίες στηρίζεται η «δίκαιη δίκη» του άρθρου 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α., σύμφωνα με την οποία: «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικαίως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου...». Όπως έχει ερμηνευθεί η διάταξη, η έννοια του όρου «δικαίως» δεν αναφέρεται στην ορθότητα της αποφάσεως, αλλά στην έγκαιρη, ουσιαστική και αδιάβλητη υπό δικονομικές εγγυήσεις διεξαγωγή της δίκης¹⁶. Το άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α. αναφέρεται ρητά μόνο σε αστικές και σε ποινικές δίκες. Ωστόσο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με την πάγια νομολογία του, έχει διευρύνει σημαντικά το πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού, δεχόμενο ότι ως αστικές νοούνται όλες οι δίκες που έχουν αντικείμενο ή επιπτώσεις επί αστικών γενικά δικαιωμάτων. Έτσι, θεωρεί ως αστικές και τις ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, του Ελεγκτικού Συνεδρίου ή των πειθαρχικών Συμβουλίων, αλλά και τις διαφορές από επιβολή ασφαλιστικών εισφορών¹⁷ κ.λπ. δίκες, αρκεί το αντικείμενο ή οι συνέπειές τους να είναι περιουσιακές ή να επάγονται κυρώσεις επί αστικών δικαιωμάτων.

2.2. Το δημόσιο συμφέρον

Αν δεν υφίσταται το αυτόνομο δικαίωμα στην ισότιμη δίκη σε όλους τους διαδίκους, τότε αναμφισβήτητα δεν υφίσταται «δίκαιη δίκη». Το Ελληνικό Δημόσιο με μεγάλο αριθμό νομοθετικών ρυθμίσεων έχει επιτύχει σε υπέρ αυτού ρυθμίσεις: «Οθωμανικής εμπνεύσεως και λογικής κάθε είδους και μορφής προνόμια...»¹⁸. Ο λόγος της υπάρξεως τέτοιων εξαιρετικών ρυθμίσεων είναι η επίκληση λόγων «δημοσίου συμφέροντος»¹⁹, που αναμφισβήτητα σε κάποιες περιπτώσεις είναι δυνατόν να γίνουν ανεκτοί, σε κάθε όμως περίπτωση πρέπει να εξετάζονται υπό το πνεύμα της Ε.Σ.Δ.Α. και της αρχής του κράτους δικαίου, η οποία διατρέχει οριζόντια όλη την έννομη τάξη²⁰, αλλά και της αρχής της αναλογικότητας. Η απόκλιση από τη δικονομική ισότητα των διαδίκων δεν είναι επιτρεπτή, ακόμη και όταν διάδικος είναι το Δημόσιο, οι Ο.Τ.Α. και κάθε Ν.Π.Δ.Δ.

Έτσι, η νομολογία έκρινε μεταξύ άλλων σε ζητήματα που ανάγονται στην αρχή του «δημοσίου συμφέροντος» κατά περίπτωση ως εξής:

¹⁶ Βλ. Δ.Σ.Α., Η Προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη, Αθήνα 2006, σ. 65.

¹⁷ Απόφαση *Schouten και Medrum κατά Ολλανδίας* 9.12.1994 σε: ΕΔΚΑ 1995, 257.

¹⁸ Βλ. την εισήγηση του Ν. Νίκα «Η αρχή της ισότητας των όπλων και τα διαδικαστικά προνόμια του Δημοσίου στην πολιτική δίκη» στην Εθνική Σχολή Δικαστών «Τα προνόμια του Δημοσίου στο Κράτος Δικαίου», Θεσσαλονίκη 20.10.2003.

¹⁹ Βλ. Δ. Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου/Εν. Κουτούπα-Ρεγκάκου, Εμβάθυνση Δημοσίου Δικαίου, τόμ. Α', εκδ. Σάκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, στο κεφάλαιο: «Η Ρήτρα του Δημοσίου Συμφέροντος».

²⁰ Βλ. ήδη πριν από την αναθεώρηση του Συντάγματος Δ. Τσάτσου, Συνταγματικό Δίκαιο, τόμ. Β', 2^η έκδ., 1993, σ. 147 επ., Εν. Βενιζέλου, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, τόμ. Ι, 1991, σ. 311 επ.

1) Με την Α.Π. 551/2008 κρίθηκε σχετικά με την αποζημίωση αποχωρούντων υπαλλήλων του Ο.Τ.Ε. ότι: ο νομοθέτης απέβλεψε προδήλως στον περιορισμό, για λόγους γενικότερου συμφέροντος, των αποζημιώσεων των αποχωρούντων υπαλλήλων του Ο.Τ.Ε. και την εντεύθεν οικονομική ανακούφιση του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. και των ως άνω Τραπεζών, Επιχειρήσεων και Οργανισμών ή Επιχειρήσεων κοινής ωφελείας²¹, δεδομένου ότι οι σχετικές δαπάνες επιβαρύνουν τελικώς τους φορολογούμενους²², στην περίπτωση δε των Τραπεζών και των μη επιχορηγούμενων κοινωφελών επιχειρήσεων, το κόστος των παρεχομένων από αυτές υπηρεσιών (Ολ.Α.Π. 33 και 34/1997).

2) Με την Α.Π. 1160/2008 κρίθηκε ότι τα άρθρα 20 του Συντάγματος και 6 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης της 4.11.1950, που κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974, δεν στερούν τον κοινό νομοθέτη από την εξουσία να θεσμοθετεί ειδικές ρυθμίσεις για ορισμένες κατηγορίες προσώπων, όταν τούτο *επιβάλλεται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος*. Το συμφέρον αυτό εξυπηρετεί, κατά την ανωτέρω δικαστική απόφαση, πρωτίστως η διάταξη του άρθρου 21 του διατάγματος της 26.6/10.7.1944 «περί Κώδικος των νόμων περί δικών του Δημοσίου», με την οποία ορίζεται ότι ο νόμιμος και ο της υπερημερίας τόκος κάθε οφειλής του Δημοσίου ανέρχεται σε 6% ετησίως, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά με σύμβαση ή ειδικό νόμο, και αρχίζει από την επίδοση της αγωγής. Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι στην περίπτωση χρηματικής οφειλής του Δημοσίου, τούτο, κατ' εξαίρεση προς τις γενικές διατάξεις, υποχρεούται στην καταβολή νομίμων τόκων ή τόκων υπερημερίας από την επίδοση σε αυτό της καταψηφιστικής αγωγής με αντικείμενο την επιδίκαση της οφειλής του (Ολ.Α.Π. 10/2008 και 7/2000). Κρίθηκε²³ ότι η ρύθμιση αυτή εισάγει επιτρεπτή υπέρ του Δημοσίου εξαίρεση και δεν βρίσκεται σε αντίθεση με τις ανωτέρω διατάξεις και εκείνες του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α., που προστατεύει την περιουσία του δανειστή, διότι η προστασία της περιουσίας του Δημοσίου είναι αναγκαία για να είναι τούτο σε θέση να εξυπηρετεί το γενικότερο κοινωνικό και δημόσιο συμφέρον, αφού και οι φορολογούμενοι πολίτες συμβάλλουν στην περιουσία και την οικονομική κατάσταση του Δημοσίου με την καταβολή φόρων (Ολ.Α.Π. 3/2006).

Σε αντίθεση με τις ανωτέρω σκέψεις, το ΣτΕ με την 1663/2009 απόφαση της Ολομέλειάς του έκρινε ότι: Με τη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 του Συντάγματος δεν καθιερώνεται, κατ' αρχήν, ισότητα μεταξύ ιδιωτών και του Δημοσίου, όταν τα όργανα του τελευταίου εκδίδουν πράξεις κατ' ενάσκηση δημόσιας εξουσίας. Η διάταξη όμως αυτή έχει πεδίο εφαρμογής και σε σχέσεις δημοσίου δικαίου, αν το Δημόσιο εξοπλίζεται αδικαιολόγητα, έναντι των ιδιωτών, με προνόμια δικονομικού περιεχομένου (βλ. Ολ.ΣτΕ 2807/2002, Ολ.ΣτΕ 1476/2004) ή αν, με συγκεκριμένη

²¹ Ολ.ΣτΕ 3231/2008. Το χορηγούμενο από τον Κλάδο Πρόνοιας της Δ.Ε.Η. εφάπαξ βοήθημα έχει αμιγώς ανταποδοτικό χαρακτήρα. Συνεπώς, η διάταξη της περίπτωσης ζ' της παρ. 2 του άρθρου 46 του ν. 2084/1992 που θεσπίζει ανώτατο όριο της παροχής αυτής αντίκειται στα άρθρα 4 παρ. 1 και 22 παρ. 5 του Συντάγματος. Η ως άνω διάκριση, εν όψει του αμιγώς ανταποδοτικού χαρακτήρα της παροχής, δεν δικαιολογείται από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημόσιου συμφέροντος.

²² Δυστυχώς είναι μια ακόμα δυσμενής στάση του Ακυρωτικού σε βάρος των εργαζομένων, όταν οι Εταιρείες έχουν εισαχθεί στο Χρηματιστήριο, έχουν υψηλή κερδοφορία κλπ.

²³ Σε αντίθεση με τη σχετική νομολογία του ΣΤΕ.

ουσιαστικού περιεχομένου ρύθμιση, που δεν ανάγεται στην άσκηση δημόσιας εξουσίας από τα όργανα του Δημοσίου, θεσπίζεται υπέρ αυτού έναντι των ιδιωτών αδικαιολόγητη προνομιακή μεταχείριση, χωρίς να συντρέχει προς τούτο λόγος δημόσιου συμφέροντος. Τέτοια μεταχείριση συνιστά η θεσπιζόμενη με το άρθρο 21 του Κώδικα Νόμων περί δικών του Δημοσίου διαφοροποίηση μεταξύ του γενικώς ισχύοντος επιτοκίου, νόμιμου και υπερημερίας, και του αντίστοιχου επιτοκίου για τις οφειλές του Δημοσίου, εφόσον δεν συντρέχει λόγος δημόσιου συμφέροντος που θα δικαιολογούσε τη διαφοροποίηση αυτή. Τέτοιον δε λόγο δεν συνιστά το ταμειακό απλώς συμφέρον του Δημοσίου. Περαιτέρω, από τη διάταξη του άρθρου 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α. προκύπτουν τα ακόλουθα: Ο νόμιμος τόκος επί του ποσού που επιδικάζεται στο νικήσαντα διάδικο με δικαστική απόφαση εμπίπτει στην έννοια της περιουσίας η οποία προστατεύεται από την πιο πάνω διάταξη (βλ. Ε.Δ.Δ.Α. *Μειδάνης κατά Ελλάδος*, 22.5.2008, σκέψεις 27, 28). Περαιτέρω, το Δημόσιο είναι δυνατόν να διαθέτει, κατά την άσκηση των λειτουργιών του, προνόμια που του επιτρέπουν να ασκεί αποτελεσματικά τις δημοσίου δικαίου αρμοδιότητές του. Μόνη όμως η ένταξη στην κρατική δομή δεν αρκεί, αυτή καθεαυτήν, να καταστήσει νόμιμη, σε κάθε περίπτωση, την εφαρμογή κρατικών προνομίων, αλλά πρέπει τούτο να είναι αναγκαίο για την καλή άσκηση των δημοσίων λειτουργιών. Εξάλλου, μόνο το ταμειακό συμφέρον του Δημοσίου δεν ταυτίζεται με το δημόσιο συμφέρον και δεν μπορεί να δικαιολογήσει την παραβίαση του δικαιώματος του ενδιαφερομένου για προστασία της περιουσίας του (βλ. Ε.Δ.Δ.Α. *Μειδάνης κατά Ελλάδος*, σκέψεις 30, 31). Ειδικότερα, στην περίπτωση που το Δημόσιο οφείλει σε ιδιώτη χρηματική παροχή, η φύση της υποκειμένης αιτίας της οφειλής ως ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου έχει σημασία μόνο προκειμένου να εκτιμηθεί αν και σε ποιον βαθμό υφίσταται λόγος δημόσιου συμφέροντος που θα μπορούσε να καταστήσει ανεκτή, στη συγκεκριμένη περίπτωση, την εφαρμογή κρατικών προνομίων και τη διαφορετική μεταχείριση Δημοσίου και ιδιώτη οφειλέτη (πρβλ. Ε.Δ.Δ.Α. *Μειδάνης κατά Ελλάδος*, σκέψη 29). Τέτοια όμως περίπτωση δεν συντρέχει, κατ' αρχήν, επί αποζημιώσεως που επιδικάζεται σε βάρος του Δημοσίου ύστερα από άσκηση αγωγής κατά το άρθρο 105 του Εισ.Ν.Α.Κ. Κατά συνέπεια, δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι, στην προκειμένη περίπτωση, η επίδικη δημοσίου δικαίου διαφορά έχει ως υποκειμένη αιτία παράνομη παράλειψη του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. να συμμορφωθεί μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα προς απόφαση του ΣτΕ, με την οποία ακυρώθηκε η άρνηση της Διοίκησης να άρει απαλλοτρίωση επί οικοπέδου των αιτούντων. Κατ' ακολουθίαν τούτων, η διάταξη του άρθρου 21 του Κώδικα Νόμων περί δικών του Δημοσίου αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 1 του Συντάγματος και 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α., δεδομένου μάλιστα ότι το Δημόσιο δεν επικαλείται ούτε αποδεικνύει την ύπαρξη κάποιου λόγου δημόσιου συμφέροντος που θα δικαιολογούσε τη διαφοροποίηση του ύψους του επιτοκίου, νόμιμου και υπερημερίας, που αφορά τις οφειλές του Δημοσίου και του αντίστοιχου επιτοκίου που αφορά τις οφειλές των ιδιωτών.

3) Με την Ολ.Α.Π. 11/2003 κρίθηκε ότι «..*Η ως άνω όμως αυτεπάγγελτη έρευνα της παραγραφής από τα δικαστήρια, που ισχύει υπέρ των Ν.Π.Δ.Δ., έχει θεσπισθεί για λόγους γενικότερου δημόσιου συμφέροντος, και συγκεκριμένα για την προστασία της*

περιοσίας των Ν.Π.Δ.Δ. και της οικονομικής τους κατάστασης, στις οποίες συμβάλλουν οι φορολογούμενοι πολίτες με την καταβολή φόρων. Εντεύθεν δε ευλόγως η πρόνοια του νομοθέτου του ν.δ. 496/1974 δεν καταλείπει την προστασία του Έλληνα πολίτη στην επιμέλεια των οργάνων της διοικήσεως ή των Ν.Π.Δ.Δ.²⁴ για πρόταση της ενστάσεως παραγραφής. Έτσι, η εξαίρεση αυτή υπέρ των Ν.Π.Δ.Δ. δεν αντίκειται στην κατά το άρθρο 4 παρ.1 του Συντάγματος αρχή της ισότητας».

3. Τα δικονομικά προνόμια του Δημοσίου και η Ε.Σ.Δ.Α.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, που κυρώθηκε μαζί με τη σύμβαση με το ν.δ. 537/1974 και έχει, σύμφωνα με το 28 παρ. 1 του Συντάγματος, αυξημένη τυπική ισχύ έναντι των κοινών νόμων, αλλά και σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1 Σ. σε συνδυασμό προς το άρθρο 4 Σ., που επιτάσσει ισότητα διαδικαστική μεταξύ των διαδίκων²⁵. Κατόπιν τούτων με την επίκληση του «δημοσίου συμφέροντος»²⁶ δεν δικαιολογείται η διατήρηση διαφορετικών διαδικαστικών προϋποθέσεων και ρυθμίσεων²⁷ ή προθεσμιών οποιασδήποτε φύσεως και σε οποιαδήποτε διαδικασία ενώπιον διοικητικής αρχής ή δικαστηρίου υπέρ του Δημοσίου έναντι εκείνων που ισχύουν για τους αντιδίκους τους²⁸. Επί μακρόν το Κράτος νομοθετούσε, θέτοντας το Ελληνικό Δημόσιο εκτός των δικονομικών πλαισίων που ισχύουν για όλους τους λοιπούς διαδίκους.

3.1. Τα πιο χαρακτηριστικά προνόμια του Δημοσίου που αφορούν εργατικές υποθέσεις

1. Πρόταση ενστάσεων και ένσταση παραγραφής αξιώσεων κατά του Δημοσίου· αυτεπάγγελτη λήψη της υπ' όψιν από το δικαστήριο

Η προβολή της ένστασης της παραγραφής, γενικώς (Α.Κ. 277), ως ένσταση «συνειδήσεως», απόκειται στη βούληση ενός εκάστου (ιδιώτη) οφειλέτη και στις υποκειμενικές εκάστοτε σταθμίσεις αυτού. Σύμφωνα με το άρθρο 96 του ν. 321/1969 «Περί Κώδικος Δημοσίου Λογιστικού» η ένσταση παραγραφής των αξιώσεων κατά του Ελληνικού Δημοσίου λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως από τα δικαστήρια - ενώ

²⁴ Είναι πραγματική πρωτοτυπία η ανωτέρω σκέψη που έχει περιληφθεί σε δικαστική απόφαση και αποτελεί अपαράδεκτη και αδικαιολόγητη μομφή για «την επιμέλεια των οργάνων της διοικήσεως ή των νομικών παραστατών των Ν.Π.Δ.Δ.».

²⁵ Βλ. **Ν. Νίκα**, Η αρχή της ισότητας των όπλων και τα διαδικαστικά προνόμια του Δημοσίου στην πολιτική δίκη, Αρμ 2004, 325.

²⁶ Βλ. αναλυτικά τα προνόμια του Δημοσίου σε: **Κ. Μπακάλη**, Το Δημόσιο και Πολιτική Δίκη, 2005.

²⁷ Όπως του άρθρου 126 Κ.Πολ.Δ. για τις επιδόσεις στο Δημόσιο, του άρθρου 8 του α.ν. 1539/1938 για την αίτηση θεραπείας επί εμπραγμάτων αγωγών κατά του Δημοσίου, και του άρθρου 12 του ν. 3693/1957.

²⁸ Βλ. **Σ. Σταματόπουλος**, Αναγκαστική Εκτέλεση εις βάρος του Ελληνικού Δημοσίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000, σ. 11-12, **Β. Ρήγας**, Η δικανική ισότητα κατά την ΕΣΔΑ και τα δικονομικά προνόμια του Ελληνικού Δημοσίου, ΕΛΔ/νη 2003,311.

βάσει του άρθρου 52§3 του ν. 496/1974 «Περί Λογιστικού των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου» το ίδιο προνομιακό καθεστώς ισχύει και για τα ν.π.δ.δ.²⁹ - με αποτέλεσμα μάλιστα να μεταφέρεται η σχετική ένσταση και στο εφετείο ανεξαρτήτως του αιτήματος της έφεσης³⁰. Αντιθέτως, οι αντίδικοι του Δημοσίου ιδιώτες οφείλουν να προτείνουν οι ίδιοι την ένσταση παραγραφής των εναντίων τους αξιώσεων του Δημοσίου³¹.

Τα δικαστήριά μας έχουν διαμορφωμένη πάγια τη νομολογία³² ότι: **1)** Η στηριζόμενη στο άρθρο 48 παρ. 3 του ν.δ. 496/1974 ένσταση παραγραφής των κατά του Ν.Π.Δ.Δ. αξιώσεων των υπαλλήλων του, για την οποία ορίζεται στο άρθρο 52 εδ. ότι λαμβάνεται υπ' όψιν αυτεπαγγέλτως από τα δικαστήρια (Ολ.Α.Π. 22/2005, ΣτΕ 2795/2005) για λόγους γενικότερου δημόσιου συμφέροντος, και συγκεκριμένα για την προστασία της περιουσίας αυτών και της οικονομικής τους κατάστασης, στις οποίες συμβάλλουν οι φορολογούμενοι πολίτες με την καταβολή φόρων (ΣτΕ 1544/2004, 74/2006), **2)** Δεν αντίκειται προς την αρχή της ισότητας ούτε και η θέσπιση διαφορετικού χρόνου παραγραφής των αξιώσεων των Ν.Π.Δ.Δ. έναντι των υπαλλήλων τους, διότι τούτο συνάπτεται με γενικότερο λόγο δημοσίου συμφέροντος που συνίσταται στην προστασία της περιουσίας των Ν.Π.Δ.Δ. και της οικονομικής τους κατάστασης (Α.Π. 11/2003), **3)** Η προβολή της ένστασης της παραγραφής, που γενικώς (Α.Κ. 277), ως ένσταση «συνειδήσεως», απόκειται στη βούληση ενός εκάστου (ιδιώτη) οφειλέτη και στις υποκειμενικές εκάστοτε σταθμίσεις αυτού, **4)** Εκ μόνης της αυτεπάγγελτης λήψεως υπ' όψιν της παραγραφής στην προαναφερθείσα περίπτωση δεν μπορεί να νοηθεί έλλειψη αμεροληψίας του δικαστηρίου και επομένως παράβαση της αρχής της δίκαιης δίκης.

Αντίθετα με την νομολογία αυτή, το ΣτΕ (Α' Τμήμα) με την υπ' αριθμ. 2765/2007 απόφασή του απεφάνθη ότι, σύμφωνα με τη γενική διάταξη του άρθρου 277 του Αστικού Κώδικα (π.δ. 456/1984), η οποία εφαρμόζεται στην παραγραφή των αξιώσεων του Ι.Κ.Α., «[το] δικαστήριο δεν λαμβάνει αυτεπαγγέλτως υπ' όψιν την παραγραφή που δεν έχει προταθεί», και έκρινε ότι εσφαλμένα το πρωτοβάθμιο δικαστήριο εξέτασε αυτεπαγγέλτως το ζήτημα της παραγραφής της αξίωσης, και ότι ορθά το Εφετείο απέρριψε τον σχετικό λόγο εφέσεως του Ι.Κ.Α.

II. Αναστολή των προθεσμιών στην περίοδο των δικαστικών διακοπών

Με το άρθρο 11 κ.δ. 26.6/10.7.1944 «περί κωδικός των νόμων περί δικών του Δημοσίου», όπου είναι διάδικο το Δημόσιο δεν τρέχει καμία προθεσμία σε βάρος του κατά τη διάρκεια των δικαστικών διακοπών, δηλαδή από 1^η Ιουλίου έως 16 Σεπτεμβρίου. Το προνόμιο επεκτάθηκε και σε άλλα Ν.Π.Δ.Δ. με το άρθρο 28 του ν. 2579/1998, ενώ ισχύει σε όλες τις πολιτικές δίκες, και στη συνέχεια επεκτάθηκε στο ΣτΕ και το Ελεγκτικό Συνέδριο και τα διοικητικά δικαστήρια με το άρθρο 22 του ν. 1869/1989. Το δικαστήριο του Στρασβούργου με την υπόθεση *Πλατάκου* έδωσε τέλος στην παραβίαση της αρχής της ισότητας των όπλων. Εν συντομία, το ιστορικό αυτής

²⁹ ΣτΕ 3850/2000, ΔιΔικ 2003,633, ΑΠ 1382/2001, ΕΛΔ/νη 2003,782.

³⁰ Β. Ρήγας, ό.π., σ.312-313.

³¹ Βλ. ΕφΠειρ 220/1998, ΕΛΔ/νη 1998, 917.

³² Η 11/2003 ΟλΑΠ δεν δέχτηκε ότι προσκρούει στην αρχή της ισότητας των διαδίκων, όπως προκύπτει από το άρ. 4§1 Σ, και στο δικαίωμα για χρηστή δίκη, που πηγάζει από τα άρ. 20 Σ και 6§1 ΕΣΔΑ, η αυτεπάγγελτη λήψη υπόψη της ενστάσεως παραγραφής των αξιώσεων κατά του Δημοσίου.

της υπόθεσης έχει ως εξής: Η Πλατάκου³³ είχε στην κυριότητά της ένα οικόπεδο με ένα νεοκλασικό κτίσμα στην Σπάρτη. Το Δημόσιο προχώρησε σε αναγκαστική απαλλοτρίωση αυτού, προκειμένου να στεγάσει το μουσείο Σπάρτης. Το δικαστήριο όρισε πολύ μικρή προσωρινή τιμή μονάδος, και στη συνέχεια η Πλατάκου προσέφυγε ενώπιον του Εφετείου ζητώντας οριστικό προσδιορισμό. Από λάθος όμως του δικαστικού επιμελητή, η αίτησή της κοινοποιήθηκε εκπρόθεσμα στους αντιδίκους, με αποτέλεσμα να απορριφθεί ως απαράδεκτη. Αντίστοιχα απορρίφθηκε και η αίτηση του Δημοσίου για οριστικό προσδιορισμό, αλλά για το Δημόσιο αναγνωρίστηκε ότι η προθεσμία είχε ανασταλεί κατά τις δικαστικές διακοπές. Στη συνέχεια τόσο ο Άρειος Πάγος όσο και το Εφετείο απέρριξαν για τυπικούς λόγους την αίτηση επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση. Ακολούθως η Πλατάκου προσέφυγε στο Ε.Δ.Δ.Α., το οποίο, αφού εξέτασε και τους λοιπούς ισχυρισμούς της, την δικαίωσε με την εν λόγω απόφασή του.

Η νομολογία δέχεται παγίως πλέον ότι είναι αντισυνταγματική η προνομιακή μεταχείριση του Δημοσίου ως προς την αναστολή των προθεσμιών κατά την περίοδο των δικαστικών διακοπών (Ολ.Α.Π. 12/2002, 447/2007, Ολ.Ε.Σ., Ολ.ΣτΕ 2807/2002). τα ελληνικά ανώτατα δικαστήρια σε μια σειρά αποφάσεων τους (ΣτΕ 2606/2001 , 497/2002) αναγνωρίζουν πλέον την πλήρη αντίθεση του προνομίου της αναστολής των προθεσμιών με τα αρ.4§1 του Συντάγματος και 6§1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από τα οποία και εκπορεύεται, κατά το σκεπτικό τους, η αρχή της ισότητας των διαδίκων. Προς αποκατάσταση της διαπιστωθείσας παραβίασης της αρχής της ισότητας των όπλων τα δικαστήρια δέχονται την επεκτατική εφαρμογή της αρχής της ισότητας, αναγνωρίζοντας (με ρητές μάλιστα αναφορές στη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ) την αναστολή των προθεσμιών κατά το διάστημα των δικαστικών διακοπών και στους ιδιώτες αντιδίκους του δημοσίου.

III. Προθεσμίες, επιδόσεις κ.λπ.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 κ.δ. 26.6/10.7.1944 «περί κωδικός των νόμων περί δικών του Δημοσίου», κάθε προθεσμία –νόμιμη ή δικαστική– που ορίζεται βραχύτερη των τριάντα ημερών είναι για το Δημόσιο διάρκειας τριάντα ημερών. Έτσι, στις μισθωτικές διαφορές, για την προθεσμία του άρθρου 652 Κ.Πολ.Δ. που είναι για την ανακοπή ερημοδικίας, την επαναφορά των πραγμάτων 8 ημερών, για την προθεσμία της εφέσεως, αναιρέσεως, αναηληλαφήσεως: 15 ημερών, ενώ η προθεσμία κλητεύσεως με το άρθρο 9 του κ.δ. 26.6/10.7.1944 δεν μπορεί να είναι μικρότερη των 30 ημερών για το Δημόσιο³⁴. Είναι αξιοσημείωτη η επιβαλλόμενη από την διάταξη αυτή για την περίπτωση πρόσθετης παρέμβασης π.χ. στην εργατική διαδικασία όπου ο ιδιώτης για να παρέμβει στην δίκη υποχρεούται να κοινοποιήσει δικόγραφο προ 30 ημερών, ενώ το Δημόσιο θα μπορεί να παρέμβει στην δίκη προφορικά. Η νομολογία δέχεται το ανωτέρω προνόμιο (για τους Ο.Τ.Α. Α.Π. 328/2005).

³³ ΝοΒ 2001, 765 επ.

³⁴ Βλ. Α.Π. 328/2005 Δ/ΝΗ 2006, 1438.

IV. Απόδειξη συμβάσεων δημοσίου και πληρωμών

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 84 του ν.δ. 321/1969 «περί Κωδικός Δημοσίου Λογιστικού», κάθε σύμβαση για λογαριασμό του Δημοσίου που έχει αντικείμενο άνω των 10.000 δρχ. ή δημιουργεί υποχρεώσεις διαρκείας, εφ' όσον δεν ορίζεται διαφορετικά από άλλη διάταξη, υποβάλλεται στον τύπο του ιδιωτικού εγγράφου. Κατά το τρίτο εδάφιο του ίδιου άρθρου η πρόταση για κατάρτιση της σύμβασης και η αποδοχή της μπορούν να γίνουν και με χωριστά έγγραφα, ενώ κατά το τέταρτο εδάφιο του εν λόγω άρθρου η ακυρότητα από την μη τήρηση του τύπου της έγγραφης αποδοχής αίρεται σε περίπτωση εκτέλεσης της σύμβασης. Ειδικότερα, αναφορικά με το προαναφερόμενο τελευταίο εδάφιο, τούτο εφαρμόζεται μόνο στην περίπτωση που η σύμβαση εκπληρώθηκε όταν υπήρξε μεν έγγραφη πρόταση κατάρτισής της, αλλά δεν επακολούθησε αποδοχή, όχι δε και στην περίπτωση που δεν τηρήθηκε καθόλου τύπος για την πρόταση και αποδοχή (βλ. Ολ.Α.Π. 862/1984 ΝοΒ 33, 89, Α.Π. 847/1986 ΝοΒ 35, 1196).

Η νομολογία δέχεται το ανωτέρω προνόμιο: Η ακυρότητα της σύμβασης από την έλλειψη του απαιτούμενου τύπου, ο οποίος είναι συστατικός και όχι αποδεικτικός, τόσο για την αρχική σύμβαση όσο και για την τροποποίηση αυτής, είναι απόλυτη και λαμβάνεται υπ' όψιν αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, εφόσον προκύπτει από τα εκτιθέμενα πραγματικά περιστατικά (Εφ.Αθ. 11549/1995 ΝοΒ 44, 1008, Εφ.Αθ. 1840/1992 ΝοΒ 41, 510, Εφ.Αθ. 8341/1991 ΕλλΔνη 33, 875, Εφ.Αθ. 3410/1991, ΕλλΔνη 33, 875).

V. Η απόφαση και αποδοχή της - Η προσωρινή εκτέλεση και τα ένδικα μέσα

Κατά τα άρθρα 298, 299, 297 του Κ.Πολ.Δ., η αποδοχή της πρωτοβάθμιας ή της δευτεροβάθμιας απόφασης, η οποία (αποδοχή) είναι μονομερής διαδικαστική πράξη, γίνεται από τον διάδικο είτε ρητώς είτε σιωπηρώς με πράξεις από τις οποίες προκύπτει σαφώς αναμφίβολη και ελεύθερη βούληση αποδοχής, συνεπάγεται δε το απαράδεκτο τού μετά από αυτήν ασκηθέντος ενδίκου μέσου και είναι ανεπίδεκτη ανακλήσεως. Ειδικώς μόνο ως προς το Δημόσιο εφαρμόζεται η διαδικασία που προβλέπεται από το άρθρο 15 του π.δ. 671/1982 «περί Οργανώσεως Νομικών Υπηρεσιών Διοικήσεως», που απαιτεί για την αποδοχή της απόφασης προηγούμενη σύμφωνη γνώμη τριμελούς επιτροπής των Νομικών Υπηρεσιών και απόφαση του Υπουργού των Οικονομικών, δεν προκύπτει όμως από τις διατάξεις των άρθρων 42 παρ. 2 π.δ. 671/1982 και 10 ν. 1256/1982 ότι κάθε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου εξομοιούται προς το Δημόσιο ως προς τη διαδικασία αυτή³⁵.

VI. Αναίρεση από τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου

³⁵ Βλ. Α.Π. 1100/2001.

Με τη διάταξη του άρθρου 4Ε παρ. 4 ν. 3388/2005 (Φ.Ε.Κ 225 Α'/12.9.2005 – «θέματα εξωτερικών φρουρών και άλλες διατάξεις»), προστέθηκαν εδάφια στο άρθρο 699 Κ.Πολ.Δ., δυνάμει των οποίων δόθηκε δυνατότητα στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου να ασκεί αναίρεση κατά αποφάσεων ασφαλιστικών μέτρων, εφόσον διάδικοι είναι το Δημόσιο, Ο.Τ.Α., Ν.Π.Δ.Δ. και Ν.Π.Ι.Δ. που ανήκουν εξ ολοκλήρου στο Δημόσιο, αναστέλλοντας την εκτέλεση της απόφασης, δηλαδή ματαιώνοντας την σχετικά δικαστικώς παρασχεθείσα προστασία, η οποία χορηγήθηκε κατόπιν πιθανολογήσεως από τον δικαστή τού κατεπείγοντος και του επικείμενου κινδύνου.

3.2. Τα ουσιαστικά προνόμια του Δημοσίου, η αντανάκλασή τους στον χώρο του δικονομικού δικαίου και η Ε.Σ.Δ.Α.

Ι. Τόκος Δημοσίου³⁶

Από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 340, 341, 345, 346 του Α.Κ., 75 παρ. 3 του Κ.Διοικ.Δ. (ν. 2717/1999, Α' 90) και 21 του Δ/τος της 26.6/10.7.1944 (Κώδιξ Δικών Δημοσίου), που ορίζει ότι «ο νόμιμος και ο της υπερημερίας τόκος πάσης του Δημοσίου οφειλής ορίζεται εις 6% ετησίως, πλην αν άλλως ωρίσθη διά συμβάσεως ή ειδικού νόμου» και ότι «[ο] ειρημένος τόκος άρχεται από της επιδόσεως της αγωγής», προκύπτει ότι η υποχρέωση προς καταβολή τόκων επί των οφειλών του Ελληνικού Δημοσίου αρχίζει πάντοτε και μόνον από την επίδοση της σχετικής αγωγής.

Το ζήτημα των προνομίων του Δημοσίου το έκρινε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην απόφαση του *ΑΚΑ κατά Τουρκίας* (23.9.1998) και σε άνω των πενήντα παρόμοιες –μεταγενέστερες– αποφάσεις κατά της Τουρκίας. Συγκεκριμένα, η αποζημίωση για απαλλοτρίωση περιουσίας του προσφεύγοντος καταβλήθηκε με αρκετή καθυστέρηση από την τουρκική διοίκηση. Ο υπολογισμός των αναλογούντων τόκων πραγματοποιήθηκε με βάση το ποσοστό που καθόρισε νόμος του κράτους (30%) και σε πλήρη δυσαρμονία με τον πραγματικό πληθωρισμό (70%) και τη νομισματική θέση της τουρκικής λίρας. Το Δικαστήριο, αποδεχόμενο τους λόγους δημόσιας ωφελείας που επέβαλαν την συγκεκριμένη απαλλοτρίωση, την εξέτασε σε αναλογία με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου. Θεώρησε δε ότι η αργοπορία στην καταβολή της αποζημίωσης, σε συνδυασμό με την συνεχώς επιδεινούμενη νομισματική ισοτιμία της τουρκικής λίρας, έφεραν σε δυσχερή θέση τον προσφεύγοντα, και έκρινε ομόφωνα ότι αυτός είχε δικαίωμα πρόσθετης αποζημίωσης, την οποία μάλιστα επεδίκασε σε αμερικανικά δολάρια για λόγους νομισματικής ασφάλειας.

Το Ε.Δ.Δ.Α. δικαίωσε τον Ευθύμιο Μειδάνη, ο οποίος προσέφυγε κατά της Ελλάδος όσον αφορά το δικαίωμα του Δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ. να καταβάλλουν ποσοστό τόκου υπερημερίας (6%) μικρότερο από εκείνο που καταβάλλουν οι ιδιώτες (το ποσοστό αυτό σήμερα είναι 12%, ενώ ήταν 27% και 23% κατά την επίμαχη

³⁶ Βλ. *Α. Γέροντα*, (ΔΔΙΚΗ 2008/273) Η αντισυνταγματικότητα και η μη συμβατότητα του προσδιορισμού του τόκου υπερημερίας σε 6% κατά το άρθρο 21 του Δ/τος της 26.6/10.7.1944 προς τις

χρονική περίοδο). Ο Ευθύμιος Μεϊδάνης προσελήφθη από το «Σισμανόγλειο - Γενικό Περιφερειακό Νοσοκομείο Αττικής» στις 2.9.1996, για να εργαστεί ως ειδικευόμενος ιατρός με σύμβαση «εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου» στο τμήμα της Α΄ Παθολογικής Κλινικής. Ο προσφεύγων αποχώρησε μετά το πέρας του συμβατικού χρόνου εργασίας του και αφού περάτωσε την ειδικεισή του. Κατά το χρονικό διάστημα από 1.1.1998 έως και 30.9.1998, και προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες του νοσοκομείου, ο προσφεύγων πραγματοποίησε εφημερίες, οι οποίες βεβαιώθηκαν και εγκρίθηκαν με την υπ' αριθμ. 24/16.11.1998 ομόφωνη απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Ν.Π.Δ.Δ. Ο προσφεύγων άσκησε στις 20.11.2000 αγωγή σε βάρος του νοσοκομείου, διότι το νοσοκομείο δεν του είχε εξοφλήσει το ποσό των 1.637.669 δρχ. (ή 4.806,07 ευρώ) που του όφειλε από τις υπερωρίες. Ο προσφεύγων ζήτησε να υποχρεωθεί το νοσοκομείο να καταβάλει την οφειλή του εντόκως και νομίμως μέχρι την εξόφληση, με τον τόκο υπερημερίας που ορίζει η γενική διάταξη του άρθρου 15 παρ. 5 του νόμου 876/1979 (27% από 9.1.1998 έως 30.3.1998 και 23% από 31.3.1998 έως 13.1.1999), και όχι εκείνη του άρθρου 7 παρ. 2 του ν.δ. 496/1974 περί λογιστικού των Ν.Π.Δ.Δ., η οποία ορίζει ότι ο νόμιμος τόκος υπερημερίας πάσης οφειλής των Ν.Π.Δ.Δ. ανέρχεται σε 6% ετησίως, διότι η τελευταία είναι αντισυνταγματική και αντίθετη στην Ε.Σ.Δ.Α. Από το Ειρηνοδικείο Αμαρουσίου η υπόθεση έφθασε στην Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, αφού προηγουμένως κρίθηκε από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών και από το Β1 Πολιτικό Τμήμα του Αρείου Πάγου. Με την υπ' αριθμ. 3/2006 απόφασή της, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου έκρινε κατά πλειοψηφία ότι η διαφοροποίηση μεταξύ του Ν.Π.Δ.Δ.-οφειλέτη και του ιδιώτη-οφειλέτη ως προς το ύψος του οφειλόμενου τόκου υπερημερίας είναι δικαιολογημένη, και ότι η επίμαχη ρύθμιση του άρθρου 7 παρ. 2 του ν.δ. 496/1974 περί λογιστικού των Ν.Π.Δ.Δ. δεν αντίκειται στα άρθρα 20 του Συντάγματος, 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. και 1 του Πρώτου Πρόσθετου στην Ε.Σ.Δ.Α. Πρωτοκόλλου. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ομόφωνα ότι τόσο η επίμαχη ρύθμιση του άρθρου 7 παρ. 2 του νομοθετικού διατάγματος 496/1974 περί λογιστικού των Ν.Π.Δ.Δ., η οποία ορίζει ότι ο νόμιμος τόκος υπερημερίας πάσης οφειλής των Ν.Π.Δ.Δ. ανέρχεται σε 6% ετησίως, όσο και η απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου (3/2006), που την έκρινε συνταγματική, παραβίασε το δικαίωμα του συγκεκριμένου προσφεύγοντος στην περιουσία, όπως αυτό προστατεύεται από το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου στην Ε.Σ.Δ.Α. Πρωτοκόλλου. Το Δικαστήριο επεδίκασε τον τόκο υπερημερίας των ιδιωτών της επίδικης περιόδου (27% και 23%) υπέρ του προσφεύγοντος.

Η νομολογία δέχεται τα εξής: Ήδη, το Συμβούλιο της Επικρατείας με την 1663/2009 απόφαση της Ολομέλειάς του, μετά από αριθμό αποφάσεών του, όπως την 781/2009, 802/2007, 1151/2006, 3651/2002³⁷, έκρινε ότι η διάταξη του άρθρου 21 του Κώδικα Νόμων περί δικών του Δημοσίου, που προβλέπει τον διαφοροποιημένο τόκο υπερημερίας κάθε οφειλής του Δημοσίου, αντίκειται όχι μόνο στις διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 1 και 20 παρ. 1 Σ., αλλά και σε εκείνες του άρθρου 6 παρ. 1 της

διατάξεις της Ε.Σ.Δ.Α. και του κοινοτικού δικαίου.

³⁷ Βλ. και την ΣτΕ 1060/2009 με εφαρμογή στην αρχή ισότητας των οπλών.

Ε.Σ.Δ.Α. και του άρθρου 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου αυτής. Ήδη η νομολογία έχει αρχίσει να διαφοροποιείται ως προς το ύψος της εκ τόκων οφειλής. Όπως κρίθηκε με την 1/2005 απόφαση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου του άρθρου 88 παρ. 2 Σ. (βλ. απόφαση σε ΕΔΚΑ 2005, 892 = ΑΡΧΝ 2006, 78 = Δ/ΝΗ 2006, 6), η διάταξη του Δ/τος της 26.6/10.7.1944 περί του ύψους του νόμιμου και της υπερημερίας τόκου πάσης του δημοσίου οφειλής σε 6% ετησίως αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας και στα άρθρα 4 παρ. 1 και 20 παρ. 1 του Συντάγματος, 6 και 14 της Ε.Σ.Δ.Α., και 2 παρ 3α και β, 14 παρ 1 και 26 του διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ν. 2462/1997), διότι θεσπίζει προνομιακή μεταχείριση του Δημοσίου σε σχέση με τους ιδιώτες αντιδίκους του, χωρίς να δικαιολογείται τούτο από λόγους δημοσίου συμφέροντος. Με τις ΣτΕ 1915/2007 και 1019/2008 κρίθηκε ότι για την έναρξη της τοκογονίας αρκεί η γένεση επιδικίας με την άσκηση αγωγής, αναγνωριστικής ή καταψηφιστικής.

II. Η παραγραφή των αξιώσεων κατά του Δημοσίου

Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 247, 251, 298 και 937 παρ. 1 Α.Κ., σε περίπτωση αδικοπραξίας, αφότου εκδηλώνεται το ζημιογόνο γεγονός, με οποιαδήποτε μορφή ζημίας, θετικής ή αποθετικής, γεννάται υπέρ του ζημιωθέντος αξίωση αποζημιώσεως για όλη τη ζημία, παρούσα και μέλλουσα, εάν αυτή είναι προβλεπτή κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, και, εφόσον η δικαστική επιδίωξη είναι δυνατή, αρχίζει η παραγραφή της σχετικής αξίωσης, η οποία είναι πενταετής, από τότε που ο ζημιωθείς έμαθε τη ζημία και τον υπόχρεο σε αποζημίωση. Τρέχει δε από τότε ο χρόνος της παραγραφής για όλες τις επελθούσες και μέλλουσες ζημίες, εκτός από εκείνες των οποίων δεν είναι δυνατή η πρόβλεψη κατά τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων (Ολ.Α.Π. 24/2003). Στην παραπάνω παραγραφή υπόκειται και η αξίωση χρηματικής ικανοποίησης που οφείλεται για μη περιουσιακή ζημία (άρθρα 299, 932 Α.Κ.) (Βλ. Α.Π. 72/2007). Με το άρθρο 90 παρ. 3 του νέου ν. 2362/1995 «περί Δημοσίου Λογιστικού» ορίζεται ότι: «*Η απαίτηση οποιουδήποτε των επί σχέσει δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υπαλλήλων του Δημοσίου, πολιτικών ή στρατιωτικών, κατ' αυτού, που αφορά σε αποδοχές ή άλλες κάθε φύσεως απολαβές αυτών ή αποζημιώσεις, έστω και αν βασίζεται σε παρανομία των οργάνων του Δημοσίου ή στις περί αδικαιολογήτου πλουτισμού διατάξεις, παραγράφεται μετά διετία από της γενέσεώς της*»³⁸. Η διάταξη αυτή αποτελεί ουσιαστικά αναδιατύπωση της προϊσχύουσας διάταξης του άρθρου 91 παρ. 3 του ν.δ. 321/1969. Με την αναδιατύπωση αυτή ο νομοθέτης επεδίωξε την κατάργηση της νομολογιακώς παγιωμένης, υπό το καθεστώς του ν.δ. 321/1969, διάκρισης μεταξύ ευθείας και αποζημιωτικής αγωγής (Ολ.Α.Π. 1471/1977), η οποία (διάκριση) υπό το ισχύον δίκαιο (ν. 2362/1995) δεν έχει πλέον πεδίο εφαρμογής, καθώς όλες οι αξιώσεις που αφορούν σε αποδοχές των επί σχέσει δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υπαλλήλων του Δημοσίου υπόκεινται πλέον συλλήβδην στην ως άνω ειδική βραχυπρόθεσμη διετία

³⁸ Α.Ε.Δ. 32/2008 χρόνος παραγραφής των αξιώσεων των υπαλλήλων του δημοσίου (ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ).

παραγραφή, η οποία, κατά τη σαφή διάταξη του άρθρου 91 εδ. α' του ίδιου νόμου, αρχίζει από το τέλος του οικονομικού έτους εντός του οποίου γεννήθηκε και ήταν δυνατή η δικαστική επιδίωξη αυτής (Α.Π. 1726/2002).

Η νομολογία άρχισε να διαφοροποιείται τελευταίως στο ζήτημα της παραγραφής:

4. Τελευταίες εξελίξεις

Το Ε.Δ.Δ.Α., με την απόφαση *Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδος*, έκρινε ότι η διετής παραγραφή αξιώσεων αποδοχών των υπαλλήλων κατά του Ελληνικού Δημόσιου προσβάλλει το Πρώτο Προσθετό Πρωτόκολλο της Ε.Σ.Δ.Α.

Επίσης το Ε.Δ.Δ.Α. έκρινε ότι η τοκοφορία των αξιώσεων αποδοχών αρχίζει από την ημέρα καταβολής των αποδοχών και όχι από την επίδοση της αγωγής, όπως έχουν κρίνει τα ελληνικά δικαστήρια.

I. Συμβούλιο της Επικρατείας: Με την υπ' αριθμ. 3654/2008 απόφαση της Ολομέλειας κρίθηκε κατά πλειοψηφία (31-2) ότι η διετής παραγραφή των αξιώσεων των υπαλλήλων των Ν.Π.Δ.Δ. (άρθρο 48 ν.δ. 496/1974) αντιβαίνει στην αρχή της ισότητας, η δε υπόθεση παραπέμφθηκε στο Α.Ε.Δ.

Με την υπ' αριθμ. 9/2009 απόφασή του, το Α.Ε.Δ.³⁹ έκρινε ότι η διάταξη του άρθρου 48 παρ. 3 του ν.δ. 496/1974 δεν αντίκειται στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος, καθώς και ότι η έννοια της διάταξης των άρθρων 49 και 51 περ. β του αυτού ως άνω ν.δ. είναι ότι αίτηση υποβληθείσα στο αρμόδιο νομικό πρόσωπο πριν από την έναρξη του χρόνου παραγραφής αναστέλλει την έναρξη της παραγραφής αυτής κατά ένα εξάμηνο.

Με την υπ' αριθμ. 71/2009⁴⁰ απόφαση του ΣΤ' Τμήματος του ΣτΕ κρίθηκε ότι είναι αντισυνταγματική η διετής παραγραφή των αξιώσεων των υπαλλήλων του Δημοσίου από τον παλαιό νόμο δημόσιου λογιστικού (ν.δ. 321/1969), η δε υπόθεση παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια.

Στις 26.1.2009 δικάστηκε στο ΣΤ' Τμήμα υπόθεση για το νυν ισχύον δημόσιο λογιστικό (ν. 2362/1995) με θετική εισήγηση υπέρ της πενταετίας. Με την 199/2007 Απόφαση ΣτΕ κρίθηκε ότι απαιτήσεις από καθυστερούμενες αποδοχές ή άλλης φύσεως απολαβές των υπαλλήλων του Ι.Κ.Α. υπόκεινται σε πενταετή παραγραφή.

II. Άρειος Πάγος: Με πάγια νομολογία του έχει κρίνει ότι είναι διετής η παραγραφή των αξιώσεων των υπαλλήλων του Δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ., και ότι η παραγραφή αυτή δεν παραβιάζει καμία συνταγματική ή άλλη υπερνομοθετικής ισχύος διάταξη (Ολ.Α.Π. 31/2007). Το ζήτημα της διετούς παραγραφής των αξιώσεων των υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. κρίθηκε πρόσφατα με την υπ' αριθμ. 31/2007

³⁹ Είναι αξιοσημείωτες οι απόψεις για τη παραγραφή στα Υπομνήματα στο Α.Ε.Δ. των **Α. Καζάκου** και **Αντ. Ρουπακιώτη** δημοσιευμένες στην ιστοσελίδα της Ένωσης Ελλήνων Εργατολόγων.

⁴⁰ ΣτΕ 71/2009: Η θέσπιση... με το προαναφερθέν άρθρο 91 παρ. 3 του ν.δ. 321/1969 εις βάρος των υπαλλήλων του Δημοσίου ειδικής βραχυπρόθεσμης διετούς παραγραφής αντίκειται στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος, διότι είναι μικρότερος από εκείνον που ισχύει (πενταετής) για τις παρόμοιες αξιώσεις των υπαλλήλων και των εργατών των ιδιωτικών επιχειρήσεων σύμφωνα με το άρθρο 250 αρ. 6 και 17 του Α.Κ., αλλά και από τον χρόνο παραγραφής (ομοίως πενταετής) που προβλέπεται αφ' ενός μεν από την παρ. 1 του ίδιου άρθρου 91 ν.δ. 321/1969... αφ' ετέρου δε από το άρθρο 87 του ίδιου ν.δ. ...Παραπέμπει στην Ολομέλεια.

απόφαση της Ολομέλειας του Α.Π. ότι δεν αντίκειται στην αρχή της ισότητας, ούτε στα άρθρο 6 παρ. 1 Ε.Σ.Δ.Α. και 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α.

III. Ελεγκτικό Συνέδριο: Με την υπ' αριθμ. 2442/2008 απόφαση της Ολομέλειας κρίθηκε κατά πλειοψηφία ότι η βραχυπρόθεσμη διετής παραγραφή των αξιώσεων των συνταξιούχων του Δημοσίου (άρθρο 90 παρ. 5 ν. 2362/1995) αντιβαίνει στα άρθρα 4 παρ. 1 και 25 Σ., 13 και 14 της Ε.Σ.Δ.Α., 2 παρ. 3, 14 και 26 του Δ.Σ.Α.Π. Η υπόθεση δεν παραπέμφθηκε στο Α.Ε.Δ., καθ' όσον δεν υφίσταται ταυτότητα ερμηνευόμενων διατάξεων σε σχέση με τις αποφάσεις του Αρείου Πάγου και του ΣτΕ.

IV. Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 88παρ 2 Σ(Μισθοδικείο): Κρίθηκε με την Ε.Δ. 1/2005 ότι οι διατάξεις του άρθρου 90 παρ. 3 ν. 2362/1995 είναι αντίθετες προς το άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος⁴¹, αφού θεσπίζουν αδικαιολόγητα σε βάρος των Ελλήνων πολιτών ρυθμίσεις. Κρίθηκε επίσης ότι, οι απαιτήσεις δικαστικών λειτουργών για καταβολή αποζημίωσης από αδικοπραξία οργάνων του Δημοσίου αποτελούν περιουσιακής φύσεως δικαιώματα, τα οποία, επομένως, προστατεύονται από τις διατάξεις του άρθρου 17 του Συντάγματος και του άρθρου 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α.

5. Δικονομικά προνόμια του Ελληνικού Δημοσίου και νομολογία Ε.Δ.Δ.Α.: Η αρχή του τέλους

Η νομολογία των Ελληνικών δικαστηρίων έχει αρχίσει πλέον να εφαρμόζει τις αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου ,αλλά και να αντιμετωπίζει καθημερινά την υλοποίηση της Σύμβασης για τα ανθρώπινα δικαιώματα :

5.1. Με την απόφαση υπόθεση *Πλατάκου κατά Ελλάδος* της 11^{ης} Ιανουαρίου 2001, το Ε.Δ.Δ.Α. κρίθηκε ότι «η προσφεύγουσα αντιμετωπίστηκε κατά τρόπο καθαρά μειονεκτικό έναντι του Δημοσίου». Αναφέρεται χαρακτηριστικά: «*Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η αρχή της ισότητας των όπλων συνιστά έννοια ευρύτερη από αυτή της δίκαιης δίκης. Συνεπάγεται την υποχρέωση να δίδεται σε κάθε διάδικο μέρος η εύλογη δυνατότητα να αξιολογηθούν τα επιχειρήματα του υπό συνθήκες που δεν το θέτουν σε μειονεκτική θέση με τρόπο αισθητό σε σχέση και με το αντίδικο μέρος*». Ακολουθώντας την απόφαση αυτή, τα ανώτατα δικαστήρια σε μια σειρά αποφάσεών τους (ΣτΕ 2606/2001 497/2002, Α.Π. 12/2002) αναγνωρίζουν πλέον την πλήρη αντίθεση του προνομίου της αναστολής των προθεσμιών με τα άρθρα 4 παρ. 1 του Συντάγματος και 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α.

Αντίθετα, η Ολ.Α.Π.11/2003⁴² δεν δέχτηκε ότι προσκρούει στην αρχή της ισότητας των διαδίκων, όπως προκύπτει από το άρθρο 4 παρ. 1 Σ., και στο δικαίωμα για χρηστή δίκη, που πηγάζει από τα άρθρο 20 Σ και 6 παρ. 1 Ε.Σ.Δ.Α., η αυτεπάγγελτη λήψη υπ' όψιν της ενστάσεως παραγραφής των αξιώσεων κατά του Δημοσίου. Ενώ, ακόμη και ως προς τα ουσιαστικού δικαίου προνόμια, όπως είναι το

⁴¹ Είναι αξιοσημείωτο ότι το ζήτημα της διετούς παραγραφής των αξιώσεων των υπαλλήλων νπδδ κρίθηκε με απόφαση της 31/2007 Ολομέλειας του ΑΠ ,ότι δεν αντίκειται στην αρχή της ισότητας ,ούτε στα άρθρο 6 παρ 1ΕΣΔΑ και 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

⁴² ΕλΔ/νη 2003, 408.

χαμηλότερο ύψος νόμιμου τόκου που υποχρεούται να καταβάλλει το Δημόσιο βάσει του άρθρου 21 β.δ. της 26.6/10.7.1944 («Κώδικας νόμων περί δικών του Δημοσίου»)⁴³, τα ανώτατα δικαστήριά μας έλαβαν αντίθετες μεταξύ τους αποφάσεις. Παραβίαση έκδηλη της αρχής της ισότητας αλλά και της Ε.Σ.Δ.Α. και των θεμελιωδών ελευθεριών και στο Σύνταγμα εμφανίζει η ρύθμιση υπέρ του Δημοσίου του τόκου υπερημερίας όπως κρίθηκε από το Ε.Δ.Δ.Α. στην υπόθεση Μειδάνη.

5.2. Το δικαστήριο του Στρασβούργου με την από 22.5.2003 απόφασή του *Κυρτάτος κατά Ελλάδος*, με την ερμηνεία που έδωσε στο άρθρο 6 Ε.Σ.Δ.Α., αφού έδωσε ερμηνευτικές λύσεις στην εφαρμογή του άρθρου της Ε.Σ.Δ.Α., έθεσε το κεφαλαιώδους σημασίας για την ελληνική έννομη τάξη ζήτημα της συμμόρφωσης της Διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις. Η συγκεκριμένη απόφαση αφορά την εκτέλεση ακυρωτικών αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η προγενέστερη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. στο ζήτημα της μη συμμόρφωσης της Διοίκησης προς τις δικαστικές αποφάσεις, όπως στην υπόθεση *Hornsby κατά Ελλάδος*, απόφαση της 19.3.1997 στην οποία παραπέμπει και η σχολιαζόμενη απόφαση, κρίθηκε αντίθετη στο άρθρο 6 η παράλειψη συμμόρφωσης προς αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, οι οποίες είχαν ακυρώσει αρνήσεις της Δ/σης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για χορήγηση άδειας φροντιστηρίου σε Άγγλους υπηκόους κρίνοντας. Το Ε.Δ.Δ.Α. τόνισε ότι το άρθρο 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. θα ήταν ατελές και χωρίς νόημα, αν η εθνική έννομη τάξη ενός κράτους-μέλους της Ε.Σ.Δ.Α. ανεχόταν να παραμείνει ανεφάρμοστη μια τελεσίδικη δικαστική απόφαση. Συμπεριέλαβε κατά συνέπεια στην έννοια «δίκαιη δίκη» και την εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων. Στην υπόθεση *Γεωργιάδης κατά Ελλάδος*, απόφαση της 28.3.2000, κρίθηκε επίσης ότι η μη συμμόρφωση σε αμετάκλητη απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου, με την οποία είχε επιδικασθεί ποσό συμπληρωματικής σύνταξης, παραβιάζει το άρθρο 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α.

Κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. εφαρμόζεται σε διαφορές σχετικές με δικαιώματα και υποχρεώσεις αστικής και ποινικής φύσεως. Οι έννοιες αυτές δεν ερμηνεύονται στενά. Ακόμη δηλαδή και αν μια υπόθεση θεωρείται στο εθνικό δίκαιο ως διοικητικής φύσεως, τούτο δεν σημαίνει ότι αποκλείεται να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α. Έτσι, με μία σειρά αποφάσεων, το Ε.Δ.Δ.Α. έκρινε ότι ορισμένες κατηγορίες διοικητικών διαφορών είναι αποφασιστικές για δικαιώματα και υποχρεώσεις αστικής φύσεως, και υπάγονται κατά συνέπεια στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. Τέτοιες είναι, για παράδειγμα, η αίτηση ακυρώσεως κατά αποφάσεως ανακλήσεως της άδειας λειτουργίας ιδιωτικής κλινικής και της άδειας άσκησης του ιατρικού επαγγέλματος (βλ. απόφαση *Konig* της 28.6.1978), η εγγραφή στον δικηγορικό σύλλογο (βλ. απόφαση *H. κατά Βελγίου* της 30.11.1987), η διοικητική ανάκληση άδειας διανομής αλκοολούχων ποτών (βλ. απόφαση *Tre Traktoker Aktiebolag* της 7.7.1989), η χορήγηση εγκρίσεως απαλλοτριώσεως στην κοινότητα για χωροταξικούς και πολεοδομικούς σκοπούς (βλ.

⁴³ Γ. Κτιστάκης, Το ανίσχυρο του χαμηλού επιτοκίου για την περίπτωση υπερημερίας του Δημοσίου, Δίκη 2001, 26-29.

απόφαση *Boden* της 27.10.1987), η άρνηση χορήγησης μιας οικοδομικής άδειας από τις αρμόδιες αρχές (βλ. απόφαση *Allan Jacobs son* της 25.10.1989) κ.λπ. Ως εκ τούτου, στην προκειμένη περίπτωση της αιτήσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας περί ακυρώσεως οικοδομικών αδειών (βλ. απόφαση 22.5.2003 *Κυρτάτος κατά Ελλάδος*), έχουμε διαφορά η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α., αφού αφορά ένα δικαίωμα ιδιοκτησίας, το οποίο είναι δικαίωμα αστικής φύσεως.

Συνεπώς, βάσει της προαναφερθείσας νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α., η συμμόρφωση της Διοίκησης στις συγκεκριμένες ακυρωτικές αποφάσεις κρίνεται επιβεβλημένη λόγω της συμπερίληψης στην έννοια της «δίκαιης δίκης» της εκτέλεσης των τελεσίδικων δικαστικών αποφάσεων. Έκρινε το Δικαστήριο: «Ωστόσο, αυτό το δικαίωμα θα ήταν κενό περιεχομένου, εάν το εθνικό δίκαιο ενός συμβαλλόμενου κράτος επέτρεπε μία τελεσίδικη και δεσμευτική δικαστική απόφαση να παραμείνει ανεφάρμοστη εις βάρος του ενός διαδίκου. Η εκτέλεση μιας δικαστικής απόφασης θα πρέπει επομένως να θεωρείται ότι εμπεριέχεται στην έννοια της “δίκης” για τους σκοπούς του άρθρου 6. Όταν οι διοικητικές αρχές αρνούνται ή παραλείπουν να συμμορφωθούν, ή έστω καθυστερούν, οι εγγυήσεις του άρθρου 6, που απολαμβάνει ο διάδικος κατά τη διάρκεια της εκδίκασης μένουν χωρίς νόημα (βλ. *Hornsby κατά Ελλάδος ΕΔΚΑ 1997, 556, σκέψεις 40-41*)». Περαιτέρω το Δικαστήριο στην ίδια υπόθεση έκρινε ότι: α) Η επί επτά έτη παράλειψη της Διοίκησης να λάβει μέτρα για τη συμμόρφωση σε δύο τελεσίδικες αποφάσεις του ΣτΕ συνιστά παραβίαση του άρθρου 6 Ε.Σ.Δ.Α. Η παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. συνίσταται στη διάρκεια των διαδικασιών, που ήταν υπερβολική και ξεπερνούσε τον εύλογο χρόνο, δεδομένου ότι η υπόθεση διήρκησε πάνω από οκτώ έτη στον πρώτο βαθμό, και πάνω από δώδεκα στον δεύτερο, η δε υπόθεση δεν μπορεί να κριθεί περίπλοκη, ούτε οι προσφεύγοντες υπεύθυνοι για την καθυστέρηση.

5.3. Με την απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. στην υπόθεση *Αρβανιτάκη-Ρομπότη κατά Ελλάδος* (απόφαση της 15.2.2008), το Δικαστήριο έκρινε: «Συντρέχει λόγος να υπενθυμισθεί κατ’ αρχήν ότι, όταν διαπιστώνει παραβίαση μίας διάταξης της Σύμβασης, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει στον ενδιαφερόμενο ένα ποσό για την ηθική βλάβη που υπέστη. Το ποσό αυτό στοχεύει στην επανόρθωση της αγωνίας, της ταλαιπωρίας και της αβεβαιότητας που απορρέουν από την παραβίαση αυτή (βλ. *Comingersoll S.A. κατά Πορτογαλίας [GC], αριθ. 35382/97, § 29, CEDH 2000-IV*). Συνεπώς, όταν η διάρκεια μίας διαδικασίας είναι υπερβολικά μακρά, το επιδικαστέο για ηθική βλάβη ποσό πρέπει να λαμβάνει υπ’ όψιν αυτό το είδος βλάβης που μπορεί να υπέστη ο ενδιαφερόμενος. [...] Τα τελευταία χαρακτηριστικά μίας κοινής διαδικασίας μπορεί με τη σειρά τους να γεννήσουν στους ενδιαφερόμενους την προσδοκία να επιδείξει το Κράτος ταχύτητα στον χειρισμό της υπόθεσής τους. Συνεπώς, αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στον τομέα αυτόν δύνανται να επιβαρύνουν τη βλάβη που ενδεχομένως υπέστησαν οι ενδιαφερόμενοι». Με αυτόν τον τρόπο παρέχεται «δίκαιη ικανοποίηση» ως μετρώ προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

5.4. Αξιοσημείωτη τομή στην απονομή της δικαιοσύνης στον τόπο μας γίνεται με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων:

α) Με την υπόθεση *Ευσταθίου κ.ά. κατά Ελλάδος*, με την οποία έκρινε ότι υφίσταται

παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης αναφορικά με το δικαίωμα των προσφευγόντων να έχουν πρόσβαση σε δικαστήριο, εφόσον η κήρυξη του απαραδέκτου των αναιρετικών λόγων με την αιτιολογία ότι οι προσφεύγοντες «δεν είχαν εκθέσει στην αίτηση αναίρεσης όσα είχε δεχθεί το Εφετείο επί της ουσίας», αποτελεί μία προσέγγιση υπερβολικά προσηλωμένη, κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας.

β) Στην υπόθεση *Λιοναράκη κατά Ελλάδος* (απόφαση της 5.7.2007, αριθ. Προσφυγής 1131/05), με την οποία κρίθηκε από το Ε.Δ.Δ.Α. το ζήτημα της χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης από προσβολές της τιμής διά των τηλεοπτικών μέσων ότι η αρχή της αναλογικότητας εφαρμόζεται από όλα τα δικαστήρια σε κάθε περίπτωση και η παραβίασή της ελέγχεται αναιρετικά και αναιρετικός έλεγχος του Αρείου Πάγου σχετικά με την αιτίαση ότι το δικαστήριο παραβίασε κανόνα ουσιαστικού δικαίου, ο Α.Π. απέρριψε ως αόριστο τον λόγο αναιρέσεως, γιατί δεν αναφέρεται στο αναιρετήριο ότι οι αιτιάσεις του αναιρεσειόντος αποτελούν παραδοχές του Εφετείου, το Ε.Δ.Δ.Α. έκρινε ότι στην περίπτωση αυτή υπάρχει παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α.

Με την ίδια απόφαση κρίθηκε ότι, παρ' όλο που κατά το εσωτερικό μας δίκαιο το Ελληνικό Δημόσιο δεν φέρει ευθύνη για τη ζημία που προκλήθηκε από αποφάσεις των δικαστηρίων του, αλλά προσωπική ευθύνη φέρουν μόνο οι δικάσαντες δικαστές (άρθρο 99 του Συντάγματος), η ευθύνη του Ελληνικού Κράτους έναντι κάθε ζημιωθέντος από αποφάσεις των δικαστηρίων του στηρίζεται στα άρθρα 41 επ. της Ε.Σ.Δ.Α. Στην προκειμένη περίπτωση το Ε.Δ.Δ.Α. καταδίκασε το εναγόμενο Ελληνικό Κράτος να καταβάλει στον προσφεύγοντα ως αποζημίωση το ποσόν που είχε υποχρεωθεί να καταβάλει στον αντίδικό του με βάση τις αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων, καθώς και δικαστικά έξοδα για τα σφάλματα που προέκυψαν από δικαστική απόφαση της οποίας επελήφθη το Ε.Δ.Δ.Α., παρά το γεγονός ότι, σύμφωνα με το Ελληνικό Δίκαιο, το Δημόσιο δεν φέρει ευθύνη για τη ζημία που προκλήθηκε από αποφάσεις των δικαστηρίων σύμφωνα με το άρθρο 99 του Σ.

γ) Με την απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. στην υπόθεση *Βασ. Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος* (27.9.2007) κρίθηκε ότι το πεδίο εφαρμογής του τεκμηρίου αθωότητας δεν περιορίζεται στις περιπτώσεις όπου ο προσφεύγων έχει την ιδιότητα του κατηγορουμένου στα πλαίσια μίας ποινικής δίκης. Εφαρμόζεται σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν την οριστική απαλλαγή του κατηγορούμενου, καθώς και στις διαδικασίες ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων.

5.5. Η νομολογία εφαρμόζει την Ε.Σ.Δ.Α. ολόένα και περισσότερο

Ι. Συμβούλιο της Επικρατείας: Το ΣτΕ με την υπ' αριθμ. 193/2009 (Β' Τμήμα) απόφασή του έκρινε αντισυνταγματική την υποχρεωτική καταβολή παραβόλου στα ένδικα μέσα, και παρέπεμψε την υπόθεση στην Ολομέλεια με τις εξής αξιοσημείωτες σκέψεις: «Οι διατάξεις του άρθρου 277 παρ. 1 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, καθ' ό μέρος συνδέουν το παραδεκτό της προσφυγής με την καταβολή παραβόλου ασήμαντου ύψους (1.500 δρχ.) σε σχέση με τα έξοδα για τη σύνταξη του δικογράφου της προσφυγής, την παράσταση κατά τη συζήτηση του πληρεξουσίου δικηγόρου κ.λπ., ανερχόμενα, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, σε πολλαπλάσιο αυτού ποσού, αντιβαίνουν προς τις διατάξεις περί παροχής "δίκαιης" δικαστικής προστασίας των άρθρων 20 παρ. 1 του Συντάγματος και 6 παρ.1 της Συμβάσεως της Ρώμης για την

προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και προς την αρχή της αναλογικότητας που πηγάζει από το Σύνταγμα (βλ. και άρθρο 25 παρ.1 του Συντάγματος) και, ως εκ τούτου, κατά το μέρος τους αυτό, είναι ανίσχυρες...».

Με την Ολ.ΣτΕ 250/2008 κρίθηκε ότι το μέτρο της προσωπικής κρατήσεως για χρέη προς το Δημόσιο, όπως οργανώνεται από τον νόμο 1867/1989, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τους νόμους 2065/1992 και 2214/1994, απαγορεύεται καθεαυτό σε κάθε περίπτωση ως αντικείμενο στο Σύνταγμα (άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 3), και επομένως οι διατάξεις των άρθρων 1 επ. του ν. 1867/1989, όπως ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τα άρθρα 46 του ν. 2065/1992 και 33 του ν. 2214/1994, δεν είναι εφαρμοστέες.

II. Ελεγκτικό Συνέδριο: Με την Ολ.Ε.Σ. 2442/2008 κρίθηκε πενταετής η παραγραφή των αξιώσεων των συνταξιούχων του Δημοσίου. Με την διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 90 του ν. 2362/1995, που έχει κωδικοποιηθεί στο άρθρο 61 παρ. 1 του Συνταξιοδοτικού Κώδικα (π.δ. 166/2000), θεσπίζεται ειδική βραχυπρόθεσμη (διετής) παραγραφή για τις έναντι του Δημοσίου αξιώσεις των συνταξιούχων αυτού από καθυστερούμενες συντάξεις, επιδόματα ή βοηθήματα. Η διάταξη αυτή, με την οποία περιορίζεται το δικαίωμα της κατηγορίας αυτής προσώπων να διεκδικήσουν αναδρομικά ποσά από καθυστερούμενες συντάξεις, επιδόματα ή βοηθήματα, χωρίς τούτο να δικαιολογείται από λόγους δημοσίου συμφέροντος ή δημοσίας ωφέλειας, στους οποίους δεν υπάγεται η ανάγκη τήρησης της δημοσιονομικής τάξης, ταχείας εκκαθάρισης των οικονομικών υποχρεώσεων του Δημοσίου και γενικότερα προστασίας της δημόσιας περιουσίας, αφ' ενός μεν αντίκειται στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος, αφού εισάγει άνιση (δυσμενέστερη) μεταχείριση της κατηγορίας αυτής δικαιούχων και αξιώσεων τόσο έναντι αυτού τούτου του Δημοσίου, οι αξιώσεις του οποίου κατά το άρθρο 86 παρ. 2 του ν. 2362/1995 υπόκεινται σε πενταετή παραγραφή, όσο και έναντι άλλων κατηγοριών δικαιούχων και αξιώσεων, στις οποίες έχει εφαρμογή η γενική πενταετής παραγραφή που προβλέπεται στο άρθρο 90 παρ. 1 του ίδιου ως άνω νόμου, αφ' ετέρου δε αντίκειται στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α, αφού περιορίζει τις σχετικές περιουσιακής φύσεως αξιώσεις της κατηγορίας αυτής προσώπων, των συνταξιούχων δηλαδή του Δημοσίου, για την αναδρομική διεκδίκηση συντάξεων, επιδομάτων και βοηθημάτων. Άλλωστε, η διαφορετική νομοθετική μεταχείριση ως προς τον χρόνο συμπλήρωσης της παραγραφής μεταξύ των αξιώσεων του Δημοσίου κατά παντός τρίτου και των αξιώσεων των συνταξιούχων του Δημοσίου κατ' αυτού, συνεπαγόμενη, σε περίπτωση προσφυγής στο δικαστήριο, την περιορισμένη αναδρομική ικανοποίηση των αξιώσεων των τελευταίων αυτών, αντίκειται και στην αρχή της δικονομικής ισότητας των διαδίκων, όπως αυτή συνάγεται από τα άρθρα 4 παρ. 1 και 25 παρ. 1 του Συντάγματος, 6, 13 και 14 της Ε.Σ.Δ.Α. και 2 παρ. 3 α και β, 14 και 26 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Συνεπώς, η ως άνω διάταξη του άρθρου 90 παρ. 5 του ν. 2362/1995 είναι ανίσχυρη και μη εφαρμοστέα, πρέπει δε να τύχει εφαρμογής και για τις αξιώσεις αυτές των συνταξιούχων του Δημοσίου η γενική

πενταετής παραγραφή που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 90 του ν. 2362/1995 (βλ. σχετ. και Μισθοδικείο. 1/2005, ΣτΕ 3428/2006).

6. Συμπεράσματα

Η ευεργετική επίδραση της Ε.Σ.Δ.Α. τόσο στην ερμηνευτική προσέγγιση των εθνικών κανόνων δικαίου όσο και στον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης στον τόπο μας γίνεται ολοένα και πιο έντονη τα τελευταία χρόνια.

Ένα από τα σημαντικότερα μέσα που χρησιμοποιούνται με επιτυχία στην Ελλάδα είναι η διασφάλιση της διάδοσης της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση έχει πράγματι γίνει μοχλός ανανέωσης της νομολογίας των δικαστηρίων, τα οποία ενστερνίζονται πλήρως την αρχή του άμεσου αποτελέσματος των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Αξίζουν μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα στα οποία τα δικαστήρια μας ξεπερνούν ακόμα και τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α.:

1) Η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας έκρινε, με την 2152/2000 απόφαση, ότι, από το άρθρο 20 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 παρ. 3 Ε.Σ.Δ.Α., πηγάζει το δικαίωμα συμπαράστασης δικηγόρου στις συνεδριάσεις των ανακριτικών (πειθαρχικών) συμβουλίων, και τούτο ανεξαρτήτως της βαρύτητας της επαπειλούμενης πειθαρχικής ποινής. Και εδώ η νομολογία του ΣτΕ φαίνεται να υπερακοντίζει τις επιταγές της Ε.Σ.Δ.Α., αφού το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη, έτσι όπως ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, δεν εφαρμόζεται αυτόματα σε όλες τις πειθαρχικές διαδικασίες που αφορούν δημοσίους υπαλλήλους.

2) Με την απόφαση 40/1998⁴⁴, ο Άρειος Πάγος (Ολομ), παραπέμποντας σε σχετικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, αναγνώρισε ότι το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, περιλαμβάνει στο πεδίο εφαρμογής του και ενοχικά –και όχι μόνο εμπράγματα– δικαιώματα. Έτσι, οι ενοχικές αξιώσεις προστατεύθηκαν για πρώτη φορά στη βάση κανόνων υπερνομοθετικής ισχύος.

3) Με την απόφαση 21/2001 Α.Π. (Ολομ.)⁴⁵, που αφορά την εκτέλεση κατά του Δημοσίου και των Ο.Τ.Α.⁴⁶, κρίθηκε ότι είναι επιτρεπτή η εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων που επιδικάζουν χρηματικές απαιτήσεις, καθώς και η επίδοση επιταγής προς πληρωμή τέτοιων απαιτήσεων κατά του Δημοσίου και των Ο.Τ.Α.

Τα τελευταία χρόνια, έχει σημειωθεί πολύ μεγάλη πρόοδος στο πεδίο της συμμόρφωσης των Ελληνικών δικαστηρίων, αλλά και της διοίκησης στις Αποφάσεις του δικαστηρίου του Στρασβούργου αυτό. Αρκετές ελληνικές υποθέσεις εκκρεμείς

⁴⁴ Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/1999 (1), ΑΡΜ/1999 (412), Δ/ΝΗ/1999 (46), ΔΙΚΗ/1999 (230), ΕΔΚΑ/1999 (138), ΕΕΜΠΔ/1999 (28), ΕΕργΔ/1999 (694), ΝΟΒ/1999 (752), ΤΟΣ/1999 (103).

⁴⁵ Βλ Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/2001 (1), ΑΡΧΝ/2002 (86), Δ/ΝΗ/2002 (83), ΔΕΝ/2002 (185), ΔΙΚΗ/2002 (20), ΕΔΚΑ/2002 (122), ΕΕΡΓΔ/2002 (494), ΑΡΧΝ/2002 (456)

⁴⁶ 2913/2005 ΜΠΡ ΑΘ (Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ, ΔΕΕ 2005/1208, ΑΡΜ 2006/441, ΔΙΚΗ 2006/529, ΔΙΚΗ 2005/1267) Αναγκαστική εκτέλεση κατά ΟΤΑ βάσει διαταγής πληρωμής. Απορρίπτει αίτηση αναστολής εκτέλεσης Δήμου με βάση διαταγή πληρωμής ποσού οφειλομένου από εκτέλεση υπερσυμβατικών εργασιών από την καθ' ής Α.Ε., ως αντικείμενη στο άρθρο 2 παρ. 3 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα σε συνδυασμό με το άρθρο 20 του Συντάγματος και το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

ενώπιον του δικαστηρίου του Στρασβούργου έχουν κλείσει, χάρις στην ευρεία διάδοση των αποφάσεων του Δικαστηρίου στον νομικό κόσμο, ιδίως δε στους δικαστές, χωρίς να ζητηθεί η λήψη περαιτέρω γενικών μέτρων. Μία από τις βασικές αρχές που διέπουν την υποχρέωση συμμόρφωσης των κρατών είναι εκείνη του άμεσου αποτελέσματος των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, τα κράτη οφείλουν όχι μόνο να σέβονται το δεδικασμένο, αλλά και να λαμβάνουν υπ' όψιν τους το πώς ερμηνεύεται η Σύμβαση από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και να εμπνέονται από τη νομολογία του, ακόμη και όταν αυτή αφορά υποθέσεις στις οποίες δεν ήσαν τα ίδια διάδικοι. Η αρχή αυτή, που προβάλλεται με ιδιαίτερη έμφαση από τη Διεύθυνση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, προσκρούει στην αντίθεση ορισμένων χωρών που δεν θέλουν τη μετατροπή του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου σε μια τέταρτη βαθμίδα δικαιοδοτικής κρίσεως, σε ένα δηλαδή «υπερακυρωτικό». Ήδη από την υπόθεση *Ιρλανδίας κατά Ηνωμένου Βασιλείου* το Δικαστήριο τόνισε ότι οι αποφάσεις του δεν χρησιμεύουν μόνο στο να επιλύουν τις υποθέσεις που άγονται ενώπιόν του, αλλά, γενικότερα, στο να διευκρινίζουν, να διαφυλάσσουν και να αναπτύσσουν το κανονιστικό περιεχόμενο της Σύμβασης, συμβάλλοντας έτσι στον σεβασμό από τα κράτη των δεσμεύσεων που έχουν αναλάβει. Από την άποψη αυτή, τα κράτη δεν μπορούν να αγνοήσουν το ερμηνευτικό δεδικασμένο των αποφάσεων του Δικαστηρίου.

Εξάλλου, όπως είναι γνωστό, ο μηχανισμός της Ε.Σ.Δ.Α. επιφυλάσσει κεντρική θέση στον εθνικό δικαστή, επιφορτίζοντάς τον με το καθήκον να θεραπεύει και να προλαμβάνει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπό αυτήν την έννοια, φυσικός δικαστής της Σύμβασης είναι ο εθνικός δικαστής, ο οποίος είναι συγχρόνως και «ευρωπαϊκός» δικαστής, και οφείλει να διασφαλίσει τη διάχυση της Σύμβασης στην εσωτερική έννομη τάξη.

Το συμπέρασμα που μπορούμε να συναγάγουμε είναι ότι το ζήτημα των προνομιακών ρυθμίσεων του Δημοσίου που παραβιάζουν την Ε.Σ.Δ.Α. έχει λυθεί με την προαναφερθείσα νομολογία του, και προϊόντος του χρόνου ο Έλληνας δικαστής ακολουθεί την νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. και στο ζήτημα αυτό.

Κανείς δεν μπορεί να αγνοεί ότι για πάρα πολλά ζητήματα είναι αδύνατη μια τελική δικαστική κρίση σε εθνικό επίπεδο. Υπάρχουν δύο διεθνή δικαστήρια, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τα οποία αποφαινόμενα τελικά, το ένα για ζητήματα ατομικών δικαιωμάτων, και το άλλο για ζητήματα κοινοτικού δικαίου. Και τα δύο αυτά δικαστήρια θεωρούν αυτονόητη την υπεροχή των διεθνών κανόνων που εφαρμόζουν, και δεν διστάζουν διόλου να αντιταχθούν σε αποφάσεις Εθνικών Συνταγματικών Δικαστηρίων. Τα δικαστήρια αυτά έχουν, εκ των πραγμάτων, σήμερα, θέση συνταγματικών δικαστηρίων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Κανένα, πάντως, δικαστήριο δεν μπορεί να αποστεί της μέχρι σήμερα νομολογίας αναφορικά με τα κριθέντα ζητήματα, ιδίως στο ζήτημα της δικονομικής ισότητας των διάδικων, αφού δεν μπορεί κανείς ακόμη να αγνοήσει ότι ήδη το Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει επιληφθεί και έχει προβεί σε κρίσεις που επηρεάζουν άμεσα την μελλοντική εξέλιξη του θέματος.

2/09/09

